

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ
И ОБРАЗОВАЊЕ

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Рецензенти

Др Драгомир Пантић

Др Слободанка Гашић-Павишић

Објављивање ове књиге

омогућили су финансијским средствима

Министарство за науку, технологију и развој
Институт за педагошка истраживања

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.01:316 (082)

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ И ОБРАЗОВАЊЕ/приредиле
Јасмина Шефер, Славица Максић, Снежана Јоксимовић.
Београд: Институт за педагошка истраживања, 2003.
(Београд: »Чигоја штампа«). – 239 стр.; 21cm.

Тираж 400. – Стр. 7–8: Предговор/приређивачи.
Библиографија уз већину радова. – Summaries.

ISBN 86-7447-046-7

1. Шефер, Јасмина

- а) Образовање – Социолошки аспект – Зборници
- б) Образовање – Психолошки аспект – Зборници
- в) Наставници – Ученици – Зборници

COBISS.SR-ID 107213068

Појам »култура« је латинског порекла и значи *гајити, неговати*, а у слободној интерпретацији може се објаснити оплемењивањем појединца и целог друштва до тога да му идеали буду: правичност, истинитост, човечност и узајамно поштовање. Ова последња одредница, узајамно поштовање, преточена је данас у израз »толеранција«, која значи попустљивост, трпеливост (према туђим схватањима, мада се човек с њима не слаже, нарочито у питањима вере и др.). Да ли ми можемо бити културни, а истовремено и на истом, заједничком животном простору, трпети нечију другу културу? Да ли је трпимо, или је поштујемо? Да ли умемо да је ценимо и уважавамо? Да ли је, уопште, познајемо? Коначно, показујемо ли жељу и интересовање да се обогатимо упознавајући се с традицијом и обичајима других народа, односно наших сународника? Да ли је нама овладала свест да транзиција не подразумева само политичку, економску и правну промену друштвеног система, већ да наша мирна будућност зависи и од односа које ћемо успоставити између нас и наше културе, с једне стране, и припадника других народа и њиховом културом, с друге стране?

Пошто је ово непобитна чињеница и неопходан услов, решавање питања о нашој способности да обликујемо мултикултурални заједнички живот, има све већу улогу. Поред педагогије, која примарно треба да се бави овим, нажалост, још увек – проблемом, значајан допринос очекује се и од појединца. Препоручљив модел, који можемо преузети, јесте онај који је развијен за интеркултурални суживот Европљана: од појединачних пројеката, до програма Европске уније за подстицање талената, многобројни партнерски уговори о сарадњи општина, школа, универзитета, удружења, као и билатерални уговори, могу подстакнути и развити међусобни однос људи заснован на узајамном поштовању.

Концепт »интеркултуралност« подразумева да две и више култура стоје у међусобном односу, био он позитиван или негативан. У сваком случају, као што и сама сложеница говори, реч је о интеракцији двеју и/или више култура. У нас је, међутим, овладао, свесно и намерно или случајно и из незнања, термин »мултикултуралност«, који представља квантитавно одређење културе, односно говори о једном друштву са више култура, не указујући на њихов међусобни однос. Да бисмо, као целовито друштво, укључујући и надлежне институције за образовање, могли да разумемо у којем окружењу живимо, и потом – да га као такво очувамо и унапредимо – неопходно је, нарочито ради сачињавања националног образовног програма, размотрити све аспекте са којих се могу посматрати друштва као што је наше.

Идеју о насловљавању овог рада *Homo homini amicus est* створила је чињеница да смо сви – људи. Стога, различитост можемо посматрати и с аспекта транскултуралности. Дакле, биолошка карактеристика свих нас, рођених на различитим меридијанима, одраслих у разноврсним друштвено-културним окружењима, јесте да је свако од нас човек. Место порекла и живота сваког човека одређују, између осталог, климатски условљен начин живота, исхрана, облачење, који постају саставне одреднице културе појединца, односно народа. Даље, чињеница је да људи, стварајући своју личну културу, истовремено доприносе настанку опште културе друштва. Ова култура читава се у традицији, односно тековинама као што су филозофија, право, религија, уметност, политика, естетика и слично.

У свим овим дисциплинама и наукама допринос свакако нису дали само и искључиво припадници једног конститутивног народа, већ и они који то нису. Нашу, српску, књижевност обогатили су и писци који нису Срби православци. Обогатили су је људи. Да би се пробудила свест о суживоту, треба паралелно учинити више реформских захвата: у образовним институцијама, медијима и у политичким структурама. Односно, у нама самима, који смо, заправо, актери и мултипликатори тих промена.

Одговорност је у наставном кадру – основношколском, као и у високошколском – који своја сазнања преноси на студенте као будуће педагоге, политичаре, новинаре. Књиге, уџбеници и остала наставна средства – све оно што они садрже – нису просторно ограничени само на школске учионице, амфитеатре, фоно-лабораторије. Она нису само једно од средстава којима се преносе стручна знања и чињенице. Књига као »наш најбољи друг« доприноси формирању наше свести и доживљаја страног. Стога је битно да уџбеници имају културолошку ширину, да постану место у којем ћемо безнадежно тражити јасне осуде, предрасуде и непријатељске слике. Како књига, тако и сâм наставник мора бити неконфликтан, са очигледним залагањем за развој и образовање у духу мира и узајамног поштовања.

Процес наставе треба, дакле, да постане нераскидив од процеса превазилажења страха од »страног«. Треба развити свест да нешто »страно« постоји независно од нас, и да и нас доживљава исто тако, као нешто што је »страно«; даље, битно је признати то »страно« као нешто што има право да је такво какво је, односно да се његовим постојањем не угрожава наша егзистенција; коначно, постојање нама »страног« и њима »страног« је реалност која сваког оплемењује.

Да ли смо спремни и, уопште, способни да започнемо разговоре – најпре са самим собом, а потом, с »другима«? Кроз разговор ћемо продубити наше мисли, чути нечије другачије мишљење, или чути потврду својих ставова. Дијалог је решење.

Кад сте странац, увидите да су и они други, »домаћи«, заправо другачији, и себи самима понекад »странци«, иако сви имају исто држављанство. Увек постоје »ми« и »они«. Чак и унутар једне земље не припадају сви »њима«: разликују се по дијалекту, посебним верским погледима, здравственом стању. Не нуде им се ни исте животне шансе. Но, ипак, сви живе заједно у једној земљи. Приметна је паралела између странаца и припадника националних и етничких група: углавном обе групе раде и живе заједно, своје слободно време проводе – најрадије заједно. Тиме, међутим, остају различити, другачији, страни и несхватљиви за оне друге, који су, пак, несигурни и неповерљиви према овим групама. Поставља се питање асимилације, но: да ли припадници националних и етничких група треба да одустану од својих особина и да се прилагоде »већини«? Шта ако они то не желе? Да ли је постојање закона довољно јемство за заштиту ових група?

Постоји ли неки трећи пут? Да, а на његовом почетку налазићемо се кад докучимо шта живот чини лепим, интересантним и вредним. Изворишта овог пута јесу у породици и у основној школи. Кад:

- будемо учили да »стран« и »далек« истовремено значи егзотичан и фасцинантан,
- разјаснимо да погрешним опхођењем и схватањем других људи ми изолујемо човека који као такав, изолован, није рођен,
- будемо нашли негативан одговор на питање ко дефинише ко је ко, и ко је шта,
- схватимо да људи напуштају своју земљу и постају странци у некој другој земљи,
- сетимо се лепих тренутака проведених ван куће, у иностранству, на одмору и писања разгледнице,
- налазићемо се на путу утемељења културе у њеном изворном облику.

Тад ће се докучити колико је свет отворен, једноставан и – шаролик. Тад ће бити спозната интеркултуралност као сусрет не с »другим«, већ с »другима«. Интеркултуралност је сусрет припадника различитих култура тек кад представља чињенично мултикултурално сабивствовање. Интеркултурално је субјективно доживљавање страног, доживљавање и размена којима се обогаћују појединци и њихови погледи на живот. Уважавање различитости треба схватати данас с једнаком одговорношћу и приступити му с једнаким еланом, као и у случају интеграције Србије у Европску унију – јер, уважавање различитости подразумева и процес интерне интеграције.

Вишенационална коегзистенција не долази сама по себи, већ јој предстоје напори и добра воља свих учесника овог суживота. За функционисање ове коегзистенције неопходно је развити социјалне и културне структуре и стратегије ради обезбеђивања мирног заједничког живота, односно смањења конфликта између националних и етничких група. Политичка подршка овој коегзистенцији огледала би се, између осталог, у успостављању локалне власти сходно верској припадности. Тако би свака национална група имала своју аутономију, центар моћи и лидера. Овакво обострано прихватање и поштовање – »домаћих« према »странима« и обрнуто – условљено је објективним и непристрасним писањем историје. Етничке, религиозне и културне разлике одувек су проузроковале неспоразуме и конфликте. Међутим, никад се није постављало питање да ли се ти конфликти икад могу избећи, већ да ли постоје одговарајућа средства и одређене институције које би посредовале у решавању конфликта. Управљање конфликтима никад није имало за циљ уједначавање разлика, већ развијање механизма и мера за сузбијање конфликта. Док је ово актуелна ситуација, сетимо се да је за време Хабсбуршке монархије постојала институција која је оформљена искључиво ради подстицања вишеетничке коегзистенције – такозвана *размена деце*. Деца би се слала у »партнерске« породице других етничких група на годину дана с циљем не само да науче језик те групе, већ и да упознају њен начин живота, обичаје. Дакле, у самом периоду детињства, карактеристичном по социјализацији деце и њиховом интуитивном учењу, стиче се знање о неким другим групама и односима с њима.

Колико год систем и систематичност имали својих предности, међуљудски вишенационални и мултиконфесионални однос треба развијати на несистематичан начин, као деца кроз неформално учење. Фондација »Конрад Аденауер« је из овог разлога свој информативни билтен насловила *У разговору с људима*, што јесте неформалан вид образовања и дообразовања одраслих – професора, предавача, доносиоца одлука, политичара. Наш циљ је да у друштвима као што је ово, ублажимо

негативне тенденције – говор мржње, непоштовање, омаловажавање – управо градећи систем надетничких и надконфесионалних контаката. У том смислу, представништво Фондације за Србију и Црну Гору организовало је низ семинара, округлих столова и трибина: Толеранција, дијалог, демократија; Образовна политика за националне заједнице; Хришћански елементи у политици; Балкан у сусрет помирењу; Мултикултурално и мултиетничко друштво.

У доба транзиције, напуштања старих ауторитарних структура и демократизацији друштва, истовремено суочавајући се са изазовима садашњице – европском интеграцијом, и глобализацијом – Фондација »Конрад Аденауер«, у сарадњи с овдашњим институцијама и стручњацима, покушава да помогне изналажењу модела и стратегије за »заједнички живот« – не само свих људи у Србији, већ и на целом Балкану, што би представљао први корак на путу ка Европској унији.

Aleksandra Vermezović

Homo homini amicus est

Problem solving of our capability to shape multicultural joint life is gaining in importance. The concept of interculturalism implies interrelationships between two or more than two cultures, whether they are positive or negative. Interculturalism is an encounter of different cultures only when it is factual multicultural co-existence. Intercultural is subjective experience of the foreign, exchange of experiences that enriches individuals and their view of life. To arouse consciousness of co-existence, a number of reform endeavors have to be made in parallel: in educational institutions, media and political parties. That is teachers' responsibility, because they transfer their knowledge to students - future pedagogues, politicians, journalists. The process of teaching should become inseparable from the process of overcoming fear of the »foreign«. In the transition era, abandonment of authoritarian regimes and democratization, facing challenges of the present day – European integration and globalization, Konrad Adenauer Foundation in cooperation with Serbian institutions and experts is trying to find out models and strategies for »joint life« – not only of all people in Serbia but in the Balkans, which would be the initial step on the road to the EU. In this sense, the Foundation office in Serbia has organized a series of seminars, round tables and forums.

Key words: interculturalism, multiculturalism, »Konrad Adenauer« Foundation.

У овом Зборнику аутори се залажу за један широко схваћен концепт толеранције. Они претежно преферирају активну концепцију толеранције која подразумева управо уважавање различитости, док мање аутора заступа гледиште о толеранцији као трпеливости. У појединим радовима добро се експлицира и треће схватање толеранције као богатство различитости, тј. вредности по себи. Рефлексије Резолуције УН о толеранцији, усвојене пре десетак година, могу се идентификовати у неким прилозима, што додатно појачава и апликативну страну Зборника. То значи да се радови не исцрпљују искључиво у разматрањима теоријских садржаја, већ у случају већине аутора имају и практичне импликације, важне за наше друштво у овом моменту. Зборник стога представља и својеврстан водич идеја за промену праксе у образовном систему, али и у друштву уопште.

Др Драгомир Пантић (из рецензије)

Монографија обрађује проблем који је у нашој средини актуелан, значајан и изазован, јер се проблему индивидуализације наставе приступа из новог угла, посматрајући га у ширем друштвеном контексту као проблем демократизације друштва. Радови које садржи монографија непосредно су повезани са текућом реформом школе. Теме представљају новину у нашој стручној и научној литератури и њиховим избором Институт за педагошка истраживања потврдио је да је једна од ретких установа у нас која улаже напор да систематизује нове научне информације и да их учини доступним широј стручној и научној јавности.

Др Слободанка Гашић-Павишић (из рецензије)

ISBN 86-7447-046-7

9 788674 470466